

บทที่ 4

การศึกษาเฉพาะด้านกฎหมาย (ผลวิเคราะห์ด้านกฎหมาย)

4.1 ความหมายของความรับผิดชอบของบุคคลวิกลจริตตามกฎหมาย

ความผิดทางอาญา จัดว่าเป็นความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรง นอกจากนี้ผลของการกระทำของบุคคลนั้นยังก่อให้เกิดความเสียหายและกระทบกระเทือนความสงบเรียบร้อยของสังคมอีกด้วย กฎหมายอาญาจึงมีบทกำหนดความผิดและโทษเอาไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม การลงโทษนั้นก็มุ่งหวังจะให้ผู้กระทำผิดเกิดความสำนึกผิด เจ็บตลอบ กลับตัวเป็นพลเมืองดีในสังคม ทั้งยังหวังมิให้บุคคลอื่นเอาเป็นแบบอย่างทำผิดเช่นนั้นอีก แต่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 65 ก็ยกเว้นโทษให้ โดยที่ผู้กระทำความผิดนั้นอาจไม่ต้องรับโทษเลย ถ้าผู้กระทำได้กระทำไปในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง ไร้จิต หรือจิตฟั่นเฟือน หรือผู้กระทำผิดยังคงต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้นอยู่ แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ถ้าในขณะที่กระทำการนั้นผู้กระทำยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริตนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ กล่าวคือ ทั้ง ๆ ที่เป็นการกระทำอย่างเดียวกันกับผู้ที่มิมีจิตใจปกติ แต่คนวิกลจริตกลับได้รับการยกเว้นโทษ ซึ่งทำให้ต้องมาพิจารณาว่ามีเหตุผลหรือหลักเกณฑ์อย่างไรที่กฎหมายยอมยกเว้นโทษให้

4.2 อาชญากรรมกับความวิกลจริต

เป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปว่าอาชญากรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลวิกลจริต หรือ จิตฟั่นเฟือนนั้นมีอยู่เสมอ ๆ และเป็นอาชญากรรมที่สังคมมีความหวาดกลัวกันอยู่ไม่น้อยทีเดียว เพราะอาชญากรรมจากบุคคลประเภทนี้ แม้จะกระทำโดยขาดเจตนาสำนึกในการกระทำ อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของ ความรับผิดชอบทางอาญา แต่ผลจากการกระทำก็คงเกิดเป็นความเสียหายในระดับเดียวกันกับการกระทำโดยจงใจและรู้สำนึกในการกระทำของบุคคลทั่วไป ทั้งทรัพย์สิน หรือชีวิต ดังที่เรามักจะพบเป็นข่าวใหญ่ที่น่าสะพรึงกลัวและน่าสลดใจอยู่เสมอ เช่น คดีฆ่าคนตายอย่างทารุณ โหดร้ายผิดธรรมชาติ คดีที่บิดามารดาที่มีอาการทางจิตฆ่าลูกของตนเอง คดีที่ลูกซึ่งวิกลจริตสังหารบิดามารดาของตน

4.3 ความรับผิดชอบทางอาญาของคณบดีในบริบทของประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา ได้กล่าวถึงเรื่องความผิดจรรยาบรรณไว้ในสองนัย

1. ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริต ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65
2. การใช้มาตรการวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 40 ซึ่ง

กล่าวถึง การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยกับบุคคลวิกลจริต โดยวิธีการดำเนินการ ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 ซึ่งระบุให้พนักงานสอบสวนหรือศาลส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้แพทย์ตรวจในเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าจำเลยวิกลจริต และให้เรียกแพทย์มาให้ถ้อยคำ มาตรา 246 และ 248 กล่าวถึงการทุเลาการบังคับคดี ซึ่งให้ศาลสั่งทุเลาการบังคับให้จำคุกหรือประหารชีวิตไว้ก่อนจนกว่าเหตุวิกลจริตของจำเลยจะหมดไป

4.3.1 โครงสร้างความรับผิดชอบอาญานั้นมี 3 ประการ คือ

- 4.3.1.1 การกระทำนั้นครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายระบุไว้
- 4.3.1.2 การกระทำนั้นผู้กระทำไม่มีอำนาจทำได้
- 4.3.1.3 การกระทำนั้นไม่มีกฎหมายยกเว้นโทษ

4.3.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษ

วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ ตามหลักการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของสังคม

4.3.2.1 ระบบแก้แค้น

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช เช่น กฎหมายลักษณะอาญา กฎหมายตราสามดวง ใช้หลักการลงโทษผู้กระทำผิดที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย สร้างความไม่สงบสุขในบ้านเอง เพื่อแก้แค้นทดแทน ซึ่งเป็นการแก้แค้นทั้งในการส่วนตัว และแก้แค้นในทางสังคมด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ความมั่นคงหรือความปลอดภัยของสังคมส่วนรวมถูกกระทบกระเทือน

4.3.2.2 ระบบป้องปราม

ต่อมา วัตถุประสงค์ในการลงโทษก็เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความรู้สึกท้อใจ และเพื่อให้คนอื่น ๆ รู้สึกหวาดหวั่น ไม่กล้าที่จะกระทำความผิดตามที่กฎหมายห้ามไว้ วัตถุประสงค์ในการลงโทษทั้งสองประการดังกล่าวมานี้ จึงใช้วิธีการที่รุนแรงมาก

4.3.2.3 ระบบแก้ไข

ปัจจุบัน การลงโทษมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้มีความสำนึกในจิตใจ เปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางดี และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ ฉะนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดจึงมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการ เพื่อที่จะให้บรรลุผลสม

ความมุ่งหมายดังกล่าว ผู้ถูกลงโทษจะได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมมากขึ้น และได้รับการเอาใจใส่ดูแลรักษาพยาบาล

อาจสรุปได้ว่ามีความมุ่งหมายอย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ คือ

- 1) เพื่อเป็นการแก้แค้นตอบแทน ซึ่งเป็นความมุ่งหมายของการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด และในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีอยู่
- 2) เพื่อชดใช้ค่าเสียหาย การกระทำความผิดอาญานั้นถือได้ว่าเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายและกระทบกระเทือนถึงความสงบสุขของประชาชนและของรัฐเป็นส่วนรวมและการลงโทษในบางกรณีถือเป็นการชดใช้ค่าเสียหายให้ในทางอาญา
- 3) เพื่อเป็นการดัดนิสัยหรือปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด วิธีการลงโทษโดยมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เช่นนี้ก็ ได้แก่ การลงโทษจำคุก ซึ่งการลงโทษนับเป็นการดัดนิสัยให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกเข็ดหลาบและกลัวต่อการถูกลงโทษจำคุก ทำให้เขาไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นมาอีก นอกจากนี้ก็เป็นการปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกับตัวเป็นพลเมืองดี
- 4) เพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นมาอีก และเป็นการทำให้สังคมเกิดความปลอดภัย การลงโทษแก่บุคคลผู้ที่กระทำความผิดนั้นนับเป็นการป้องกันมิให้บุคคลนั้นไปกระทำความผิดซ้ำได้อีก

ตามกฎหมายของไทยนั้น การยกเอาความวิกลจริตขึ้นอ้างเป็นข้อต่อสู้ในคดีอาญานั้น ไม่ได้ทำให้จำเลยพ้นจากเป็นผู้กระทำความผิดอาญาแต่อย่างใด การกระทำของจำเลยยังคงเป็นความผิดอาญาอยู่ เพียงแต่ความวิกลจริตนั้นเป็นเหตุให้ศาลยกเว้นโทษ หรือลดหย่อนโทษให้แก่จำเลยเท่านั้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับขนาดความวิกลจริตของจำเลยว่าอยู่ในระดับใด กล่าวคือถ้าความวิกลจริตของจำเลยในขณะที่กระทำความผิดนั้นถึงขนาดที่จำเลยไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้แล้ว จำเลยก็จะได้รับการยกเว้นโทษ และถ้าศาลเห็นว่าการปล่อยตัวจำเลยไปจะเกิดอันตรายแก่บุคคลอื่น ศาลก็จะสั่งให้ส่งตัวจำเลยไปรับการรักษายังโรงพยาบาลโรคจิตต่อไป ถ้าปรากฏว่า จำเลยวิกลจริตแต่ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้างหรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลย แต่อาจลงโทษจำเลยน้อยกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า

“ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิด ยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

4.4 ลักษณะสำคัญ ๆ ของโรคจิต อาจสรุปได้ ดังนี้

4.4.1 มีความผิดปกติของความคิด ทำให้ไม่สามารถเข้าใจสภาวะต่าง ๆ ตามความเป็นจริง (out of reality) เพราะความคิดถูกรบกวน ผู้ป่วยมักจะไม่สนใจความเป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ หรือรับรู้ในลักษณะที่บิดเบี้ยวหรือผิดไปจากความเป็นจริง ผู้ป่วยอาจแสดงออกมาในรูปของความคิดหลงผิด (delusion) หรือการเชื่อมโยงของความคิดเสียไป (loosening of association)

4.4.2 มีความผิดปกติของประสาทการรับรู้ ที่พบแสดงอาการบ่อยก็คือมีหูแว่วและภาพหลอน (hallucination)

4.4.3 มีความผิดปกติของอารมณ์ เช่น ผู้ป่วยมีอาการรื่นเริงสนุกสนานผิดธรรมดา (euphoria) หรือแสดงอารมณ์เฉยเมย (apathy) หรือแสดงอารมณ์ไม่สอดคล้องกับความคิดและเหตุการณ์นั้น (inappropriate)

4.4.4 มีความผิดปกติของพฤติกรรมเคลื่อนไหว เช่น ผู้ป่วยอยู่ในท่าใดท่าหนึ่งซึ่งผิดปกติเป็นเวลานานๆ (cataplexy) หรือผู้ป่วยไม่มีการเคลื่อนไหวเลยรวมทั้งไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดลอม และไม่พูด (catatonic stupor)

4.4.5 มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก ผู้ป่วยไม่เอาใจใส่ตนเองเหมือนเช่นเคย เช่น ไม่อาบน้ำ และแต่งตัวสกปรก นิสัยใจคอเปลี่ยนไปจากเดิมซึ่งเป็นคนดีกลายเป็นคนหยาบคาย คุร้าย

4.4.6 ขาดการรู้จักตนเอง (no insight) คือขาดความรู้ความเข้าใจตนเองตามความเป็นจริง เช่น คิดว่าตนเองปกติ บางคนรู้ว่าตนเองป่วย แต่คิดว่าป่วยทางร่างกายไม่ใช่ทางจิตใจ ประเภทที่คิดว่าตนเองป่วยทางกายอาจจะขอรับการรักษา แต่ก็มักเชื่อว่าการรักษาที่ให้เป็นการรักษาโรคทางกายของตน ในรายที่คิดว่าตนเองปกตินั้น อาจไม่ยอมรับการตรวจจากแพทย์ด้วย ญาติต้องหลอกลวงมาโรงพยาบาล ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยบอกปริมาณของการเสียความรู้จักตนเองของผู้ป่วยได้ดี

มาตรา 65 แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดในขณะที่ไม่สามารถรับผิดชอบ หรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือ จิตฟั่นเฟือน ผู้นั้น ไม่ต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น

แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้” ซึ่งจากถ้อยคำในตัวบทจะเห็นได้ว่าผู้ที่จะต้องได้รับการยกเว้นโทษ เพราะเหตุวิกลจริตนั้นจะต้องเข้าตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ

4.4.6.1 มีการกระทำของบุคคลนั้น

4.4.6.2 การกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด

4.4.6.3 การกระทำผิดนั้นได้กระทำในขณะที่ผู้ นั้น

- ก. ไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือ
- ข. ไม่สามารถบังคับตนเองได้

4.4.6.4 เหตุที่ไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้นั้นเนื่องมาจาก

- ก. จิตบกพร่อง
- ข. โรคนจิต หรือ
- ค. จิตฟั่นเฟือน

คนวิกลจริตที่กระทำความผิดอาญานั้นอาจได้รับผลตามกฎหมาย อย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้คือ

- 1) ไม่มีความผิด และศาลอาจสั่งใช้วิธีเพื่อความปลอดภัย หรือ
- 2) มีความผิดแต่ได้รับการยกเว้นโทษ และศาลอาจสั่งใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย หรือ
- 3) มีความผิดแต่ได้รับการลดหย่อนโทษโดยศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ และศาลอาจสั่งใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของความวิกลจริต ตามที่ได้กล่าวมา

4.5 ความรับผิดชอบของบุคคลวิกลจริตทางแพ่ง

ความรับผิดชอบของคนวิกลจริตทางแพ่ง ถือเป็นความรับผิดชอบทางละเมิดอย่างหนึ่ง โดยมีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 “บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถ เพราะเหตุเป็นผู้เยาว์หรือคนวิกลจริต ก็ยังต้องรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด บิดามารดา หรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นว่านี้ ย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น”

สรุป ในส่วนการรับผิดชอบในทางแพ่งที่คนวิกลจริตยังต้องรับผิดชอบในการกระทำละเมิดต่อบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายคือ

4.5.1 บุคคลวิกลจริตยังคงต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง เพื่อชดใช้ความเสียหายที่ได้กระทำละเมิดนั้น

4.5.2 บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลวิกลจริต ต้องรับผิดชอบร่วมกับบุคคลวิกลจริตในผลการกระทำละเมิดนั้นด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลวิกลจริตนั้นได้ใช้ความระมัดระวังสมควรแก่หน้าที่ดูแลที่ได้ดูแลและระมัดระวังบุคคลวิกลจริต นั้น

กรณีนี้ เทียบเคียงตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 620/2502 ซึ่งวินิจฉัย เรื่องที่ต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้เยาว์ว่า การที่ผู้เยาว์ข้บรณคดีไปส่งน้องไปโรงเรียนแทนบิดา โดยบิดารู้เห็นยินยอม บิดาต้องรับผิดชอบร่วมกับผู้เยาว์ด้วย และกรณีที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยเรื่องที่ไม่ต้องรับผิดชอบกับผู้เยาว์เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยว่า การที่บุตรซึ่งเป็นผู้เยาว์ไปเที่ยวกับเพื่อน ต่อมาเพื่อให้ลูกข้บรณคดีไปเกิดอุบัติเหตุ ถือว่าบิดามารดาใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่น้ำที่แล้ว

4.6 บทวิเคราะห์ทางกฎหมายและข้อเสนอแนะ

4.6.1 ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนวิกลจริต

ในมิติของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทางอาญาและทางแพ่งของคนวิกลจริต พบว่า

4.6.1.1 กฎหมายมุ่งการบังคับใช้ ในมุมมองความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริต เป็นประธาน โดยให้ความสำคัญถึงกลไกในการลงโทษว่าควรมีระดับใด แต่ให้ความสำคัญต่อความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหายและสังคม ในระดับที่ต่ำกว่า หรือน้อยมาก เช่น กลไกที่ควรมีหลากหลายมากกว่า การใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย และแม้แต่กลไกทางแพ่งในเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่ง บางกรณีก็ไม่อาจบังคับใช้ได้ เพราะคนวิกลจริตที่เร่ร่อนไปตามถนนโดยไม่มีผู้อนุบาล หรือไม่มีญาติพี่น้อง ใครจะรับผิดชอบด้วยและจะเรียนร้องค่าเสียหายได้อย่างไรในเมื่อคนวิกลจริตไม่มีทรัพย์สินใดๆ เลย

4.6.1.2 กฎหมายยังขาดมาตรการระดับชาติ และการบริหารจัดการการแก้ปัญหาในทุกมิติ เพราะสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น ต้องพิจารณาถึงผลกระทบต่อคนในสังคม ในด้านความปลอดภัยจากคนวิกลจริต และได้รับการเยียวยาชดใช้ความเสียหายทั้งทางทรัพย์สิน และต้องมึระบบการดูแลและรักษาบุคคลวิกลจริต อย่างมีคุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิมนุษยชน ที่คนวิกลจริตมีเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดา

4.6.2 บทบาทการจัดการความรู้กับความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริต

4.6.2.1 การจัดการความรู้ ในการร่างกฎหมาย หรือ การทำความเข้าใจต่อร่างกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลวิกลจริต ทำให้เกิดประเด็นทบทวนต่อการร่างกฎหมาย ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นระบบ ครบถ้วน อย่างรอบด้าน เช่น การกำหนดความรับผิดชอบ ต่อผลการกระทำของบุคคลวิกลจริต และผู้อนุบาลได้อย่างเป็นระบบ และการมองถึงผลลัพธ์ที่มีต่อชุมชนและสังคม

4.6.2.2 ทำให้พนักงานอัยการ มีการสั่งสมความรู้ ในการพิจารณาร่างกฎหมายและการ
ทำความเข้าใจต่อร่างกฎหมาย ว่ามิใช่เพียงพิจารณาจากตัวบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องมอง
ปัจจัยทั้งภายในและภายนอก

4.6.2.3 ทำให้กระบวนการร่างกฎหมายและการทำความเข้าใจต่อร่างกฎหมาย มี
ประสิทธิภาพและตอบสนองการแก้ไขของสังคม โดยไม่ก่อการะทางกฎหมายแก่ประชาชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved